

עזמק הפשט עיונים צרש"י

על פי 'לקוטי שיחות' כרך כז

פ' בא

הערות והארות יתקבלו בברכה בטל'

08-6882799 / 050-4125205

או במייל: rizs@neto.bezeqint.net

ניתן גם להזמין לפרשיות נוספות

כל הזכויות שמורות

תוכן העיונים

הכתוב מקדים לדבר על הבן הרשע ושאינו יודע לשאול, ורק בסיום הפרשה (יג, יד) מדבר על הבן התם / בדרך הפשט שאלת התם אינה בהלכות ליל הסדר, אלא בענין פדיון הבן. ולכן הוא נקרא "בן טיפש" / מדוע חשוב לרש"י לציין על אתר שיש גם שאלה של "בן חכם", בספר דברים? / רש"י בא להדגיש שאסור לקפח אף בן, ויש להשיב לשאלות כולם, גם אם אין זה נוגע למעשה

**"והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת
ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים
מבית עבדים" (יג, יד)**

מה זאת - זה תינוק טפש, שאינו יודע להעמיק שאלתו
וסותם ושואל 'מה זאת'. ובמקום אחר הוא אומר 'מה
העדות והחוקים והמשפטים וגו' - הרי זאת שאלת בן
חכם. דברה תורה כנגד ארבעה בניס: תם, רשע,
'ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה:

בפרשתנו נזכרים שלושה מתוך ה"ארבעה בניס" הידועים:

בתחילה נזכרת שאלת הבן ה"רשע": "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה
הזאת לכם"¹;

אחר כך נזכר הבן "שאינו יודע לשאול": "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור
זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים"² - ופירש רש"י: "בפרשה ראשונה .. בבן רשע הכתוב
מדבר, שהוציא את עצמו מן הכלל, וכאן 'והגדת לבנך' - בבן שאינו יודע לשאול,
והכתוב מלמדך שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכין את הלב";

ובסיום הפרשה נזכרת שאלת הבן ה"תם": "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה
זאת".

1. יב, כו.

2. יג, ח.

ומפרש רש"י על אתר: "ובמקום אחר הוא אומר³ 'מה העדות והחוקים והמשפטים וגו' - הרי זאת שאלת בן חכם. דיברה תורה כנגד ארבעה בנים: תם, רשע, ושאינו יודע לשאול, והשואל דרך חכמה".

והנה ידוע, שענינו של רש"י הוא לבאר את פשט המקרא על אתר, ותו לא - ולפי זה צריך ביאור בענינו, לשם מה הביא רש"י את זה ש"במקום אחר הוא אומר .. שאלת בן חכם"? וכי מה קשה בפשט המקרא כאן, שלכן הוצרך רש"י לציין ל"מקום אחר" (בספר דברים)?!

ולאידך, באם אכן נדרש לקשר בין כל ה"ארבעה בנים", ולכן כבר בשאלת הבן התם מציין רש"י גם לשאלת הבן החכם - הרי היה לרש"י להדגיש קשר זה לפני כן, כאשר הוא מדבר על הבן ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול", שכבר שם היה לו לציין לשאלות הבן ה"תם" וה"חכם"⁴!

בן "תם" - או "טיפש"?

והביאור בזה:

ככלל רגילים לפרש את ענין "דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" בשייכות למצות סיפור יציאת מצרים בליל פסח - ש"שאלותיהם" של הבנים הם בנוגע להמצוות של ליל פסח; ו"דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" פירושו שהתורה מורה שהאב ישיב לכל בן לפי ענינו - הכל בענין זה של ליל פסח.

ואמנם, הבנה זו נשתרשה מכיון שכן הוא האמת לפי דרך ההלכה - וכמפורש במכילתא בפרשתנו⁵, וכן אומרים ב"הגדה של פסח";

אבל לפי דרך הפשט - "פשוטו של מקרא" - הרי השאלה של הבן ה"תם", "מה זאת" אינה עוסקת במצוות של ליל פסח, אלא במצות פדיון בכור, כפשטות המשך הכתובים⁶.

3. ואתחננו, ו, כ.

4. אלא שעל קושיא זו יש לתרץ - בדוחק עכ"פ - שרש"י סומך על פירושו בסוף הפרשה, מכיון שהוא עדיין באותו ענין.

5. ועד"ז בירושלמי פסחים פ"י ה"ד.

6. וכן פירשו בתרגום יונתן בן עוזיאל; ספרנו; אור החיים ועוד.

וכן גם השאלה של הבן ה"חכם", "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", אינה מוגבלת לליל פסח אלא היא שאלה כללית השייכת לכל מצוות התורה (וכפי שמשיבים לו שהקב"ה צונו "את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו גו").

ומעתה מובן בפשטות מדוע בפרשה העוסקת בבן ה"רשע" וזה "שאינו יודע לשאול" אין רש"י מזכיר ומציין שיש גם בן "תם" ובן "חכם" - כי (אליבא דרש"י, ב"פשוטו של מקרא") אלו ענינים נפרדים:

בתחילה מדברת התורה על הבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול" - בשייכות להמצוות של ליל פסח;

ואין לזה קשר עם שאלת הבן ה"תם" שעוסקת במצות פדיון בכור, וכן לא עם שאלת הבן ה"חכם" שמתייחסת לכללות "העדות והחוקים והמשפטים".

[ולמעשה, שלפי דרך זו יומתק מה שרש"י קורא להבן ה"תם" בשם "תינוק טפש", אף שבמכילתא - וב"הגדה של פסח" - הוא נקרא בשם "תם" בלבד:

לפי המכילתא, גם שאלת הבן ה"תם" עוסקת בהמצוות של ליל פסח (כנ"ל). ולכן, אין הכרח להגדיר את שאלתו "מה זאת" כ"טיפשות" - כי בליל פסח יש ריבוי של סוגי מצוות, ומובן שקשה להבן להגדיר את שאלתו והוא שואל בתמימות "מה זאת";

אמנם לפי רש"י, שאלת בן זה מתייחסת להמצוה של פדיון בכור, שאינה מצוה מורכבת ומסובכת, ולכן גם בן שאינו חכם במיוחד היה יכול לשאול באופן ברור יותר. ומזה שהוא אינו מצליח להגדיר אפילו ענין פשוט זה ושואל רק "מה זאת" - הרי זו ראייה שהוא "תינוק טפש"].

עזרה ראשונה (ודחופה)

אמנם מעתה מתחזק הקושי - לאידך גיסא: אם אכן מדובר בענינים נפרדים - כי שאלת הבן ה"תם" עוסקת בפדיון בכור, ואילו שאלת הבן ה"חכם" עוסקת בכללות המצוות (והבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול" שייכים להמצוות של ליל פסח) - למה רש"י מקשר ביניהם, ומציין בפירושו לשאלת ה"תם" את זה ש"במקום אחר הוא אומר .. שאלת בן חכם"?

ועוד זאת: כיון שסוף כל סוף רש"י כן מקשר בין הבנים (על אף ששאלותיהם עוסקות בענינים שונים), למה הוא לא מקדים להזכיר קשר זה קודם לכן, כבר בפרשה העוסקת בבן ה"רשע" וזה ש"אינו יודע לשאול"?

אלא:

כאשר לומדים את דברי התורה בתחילה, על כך שצריך להשיב לבן ה"רשע" ולהגיד לבן "שאינו יודע לשאול", אפשר לפרש שזהו דין מיוחד בשני בנים אלו דוקא.

והיינו:

כיון שמדובר כאן בליל פסח, שנקבע לזכרון יציאת מצרים שהיא ענין עיקרי בכל התורה כולה, לכן יש מצוה מיוחדת לוודא שאכן כל הבנים ישתתפו בהמצוות של לילה זה.

ולכן מורה התורה לעסוק בלילה זה עם הבן ה"רשע" וזה "שאינו יודע לשאול", כיון שבשני סוגים אלה יש חשש שאם לא ידברו עמהם - הרי לא יקיימו את המצוות כלל.

כי, הרשע "הוציא את עצמו מן הכלל"⁸, והוא מתנגד לקיום המצוות; ואילו הבן שאינו יודע לשאול אינו מתעניין בקיום המצוות. ואם כן, אם לא ידברו עמהם הרי שהם לא יקיימו את המצוות כלל ועיקר - ולכן לימדה תורה שיש לאב להכניסם ולקרבתם, למשוך אותם לקיום המצוות על ידי דיבור מתאים.

[והיינו, שעל ידי התשובה להבן ה"רשע" – מכניסים אותו בחזרה בתוך ה"עבודה הזאת" של "זבח פסח". ומה שפירש רש"י בהמשך הפרשה⁹ "תשובה לבן רשע לומר עשה ה' לי .. שאילו היית שם לא היית כדאי ליגאל" – הוא ענין נוסף].

8. רש"י פרשתנו יג, ה.

9. ודלא כמו שפירש במשכיל לדוד שם. -

ויומתק בזה מה שנקט רש"י הלשון "לא היית כדאי ליגאל" - ולא כלשון המכילתא (וב"הגדה של פסח"): "לא היית נגאל" - כי רק הרשעים מהסוג שלא יצאו מצרים מתו בשלושת ימי אפילה ולא נגאלו ממצרים (ראה פרש"י פרשתנו י, כב. לקו"ש ח"א ע' 3); אבל זה שהבן רשע "הוציא את עצמו מן הכלל" בנוגע לקרבן פסח (מצה ומרור), אבל מודה הוא בשייכותו ליציאת מצרים - אינו מוציא מכללות הענין, שלכן המענה אליו הוא רק "לא היית כדאי ליגאל", אף שבפועל היה נגאל (כשאר הרשעים שנגאלו, אף שחטאו בו). ואכמ"ל.

אולם בשני הבנים האחרים - "תם" ו"חכם" - היתה סברא שאין זה נחוץ (כל כך) להשיב לשאלותיהם, כיון שאצלם אין חשש שחסרון ההבנה יביא לחסרון במעשה; הם הרי בלאו הכי יקיימו את המצוות, וכל בקשתם היא רק טעם והסברה בלבד.

אף על פי שלא הטא - "בן" הוא!

ולכן בפירוש רש"י ביחס להבן ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול" - אינו מזכיר שיש "בנים" נוספים, כיון שבשעת לימוד פרשיות אלו (של ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול") אפשר עדיין לפרש שאין התורה מחייבת את האב להשיב ל"בנים" האחרים, וכל חידוש התורה הוא רק ביחס ל"בנים" אלו שעלול להיות אצלם חסרון במעשה המצוות של ליל פסח אם לא יקרבו אותם וימשכו את לבם.

אך כאשר מגיעים לשאלת הבן ה"תם", ורואים שהתורה מחייבת את האב לענות גם לשאלתו של בן זה - אף ש(א) אין הוא "רשע" או "שאינו יודע לשאול", והוא מקיים את המצוות גם בלי ששיבו לו על שאלתו; (ב) שאלתו אינה עוסקת במצוות של ליל פסח אלא בפדיון בכור - הרי מעצמה מתעוררת השאלה:

הרי בוודאי גם הבן החכם שואל שאלות (בכל מיני מצוות), ואדרבה בהיותו חכם הוא שואל מן הסתם יותר שאלות - אם כן, למה התורה מתייחסת רק לבן התם ולא לבן החכם!?

כלומר: רק לאחר שהכתוב מזכיר גם את שאלתו של הבן ה"תם" - אז מתעוררת השאלה: ומה באשר לבן ה"חכם" - האם על שאלותיו שלו אין צורך לענות?

ולכן כאן נדרש רש"י להבהיר, שאין הכי נמי - במקום אחר מתייחסת התורה גם לבן החכם, כי "דיברה תורה כנגד ארבעה בנים" כולם. ובדיוק לשונו "דיברה תורה" מתכוון רש"י להדגיש, שאין התשובה לה"ארבעה בנים" מוגבלת לליל פסח דוקא, אלא הוא ענין השייך להתורה בכלל.

לימוד הלכות פסח בחודש אב...

ויש להוסיף:

לפי דרך ההלכה - שכן אומרים ב"הגדה של פסח" - שכל ה"ארבעה בנים" מדברים בהמצוות דליל פסח דוקא, צריך טעם באמת: למה חילק אותם הכתוב, באופן שהבן ה"רשע" ו"שאינו יודע לשאול" כתובים בתוך הלכות פסח גופא, ואילו הבן ה"תם"

כתוב רק לאחר מכן (בהפרשה דפדיון בכור), עד שהבן ה"חכם" כתוב במקום אחר לגמרי?

ולפי דרכנו - יתבאר ויומתק:

כוונת הכתוב בזה היא להדגיש, ששאלותיהם של הבן ה"תם" וה"חכם" אינם מפריעים להם בקיום הלכות פסח בפועל (כמו הבן ה"רשע" וש"אינו יודע לשאול" שבהם יש חשש לחסרון בפועל ממש אם לא ידברו עמהם כו'); ולכן כתבם לאחר סיום הלכות פסח - לומר ששאלותיהם באים לאחר שכבר קיימו הלכות פסח (ולכל הפחות לאחר שכבר קיבלו על עצמם לקיים הכל) והם רק רוצים בתוספת של טעם והסברה.

ובא הכתוב להשמיע ולחדש, שגם שאלות אלו - אף שלכאורה התשובה להם אינה הכרחית בשביל קיום המצוות במעשה - יש להשיב עליהם כדבעי. וק"ל.

(חלק כז - בהר ב)

לעילוי נשמת

ר' אברהם (אלברט)

ב"ר משה ז"ל

סבאג

נלב"ע ו' שבט תשס"ז

*

הוקדש על ידי בנו הרה"ח שמעון שי' סבאג